

Skúlin á Fontinfjallinum — Norðurlandski Fólkaháskúlin í Kungälv

(Annar partur)

Kungälv er ein lítil býur við Götáanna uttan fyri stórbýin Göteborg. Hann liggur í einum øki, har nógvar søguligar hendingar eru farnar fram. Her móttust í forum landamørkini hjá Svøríki, Noreg og Danmark.

Í dag liggur ein felags-norðurlandskur háskuli á hesum staði



Gamli skúlin, eisini kallaður »Gula húsið«. Her helt háskúlin til í tíðarskeiðinum 1947—68

Býurin hevur ikki altíð ligið, har hann liggur í dag. Tað Kungälv, sum verður umrætt í fornorðurlandskum søgnum ár 650, og sum tá bar navnið Kongahella, lá umleið tveir og ein hálvan km. vestan fyri Kungälv anno 1983. Hann lá eisini við Götáanna. Býurin var norskur og hevði um hetta mundið sína stórtíð. Hetta var handilsmiðdepul, og kongarnir høvdu ofta setur her.

Í vikingatíðini var Kongahella fundarstaður. Fundurin millum Ólav Tryggvason og Sigríð Stórráðu í býnum ár 997 endaði við ósemju, og stutt eftir læt Ólavur liv í bardaganum við Svoldern. Nakað seinni, í 1101, hittust teir triggir norðurlandsku kongarnir, Ingí tann eldri, Magnus Barfot og Erik Ejegod í býnum til ein friðarfund. Endamálið var, sum tað stendur ritað á minnisvarðanum undir Bohusborgini, »att slita tvister och framja fred«.

Fleiri ferðir bleiv Kongahella lagdur í oyði og bygdur upp aftur. Undir Norðurlandska sjeýarakrignum brendu svenskarar býin — 1563 — og síðan aftur í 1612. Eftir hetta avgjærði Christian IV at byggja býin upp aftur á øðrum staði. Hetta kom at verða á Bagahólminum úti í Götáanni beint undir Bohusskansanum. Hildið varð, at nú fór býurin at fáa eina dygga verju. Men frá øskuni í eldin! Hvørja ferð Bohusskansin varð kringsettur, varð Kongahella lagdur í

oyði. Býurin bleiv tí fluttur á eitt triðja stað, frá hólminum inn á »fastlandið«, har hann liggur í dag.

Fram til 1658 var Kongahella dansk-norskur býur. Hetta árið vóru friðarsamráðingar í Roskilde, eftir at Danmark hevði tapt so dyggiliga ímóti Svøríki. Danskarar máttu m.a. ava við Bohuslän, og soleiðis kom Kongahella undir svenska krónu.

Í dag er Kungälv ein lítil býur úti á landinum. Býurin er tó tann týðningarmesti í kommununi, sum tí eitur Kungälv kommunu. Her eru t.d. almennar skrivstovur, sjúkrahús, skúlar, ítróttarhøll og svimjihøll. Kommunan hevur 30.000 íbúgv. Nakað av smáidnaði er í býnum; men annars hava nógvar fólk arbeiði í Göteborg. Kungälv hevur havt sína stórtíð. Býurin livir nú í minnunum og letur seg ikki órógva av nútíðini.

Ikki av tilvild

Undir krignum stungu tankar seg fram um at seta á stovn ein felags-norðurlandskan háskula í Svøríki. Nógvar varð tjakast, og evnið var ofta framtíð í norðurlandskum lærarafundum. Eftir kríggjð gjerdist hetta veruleiki, og í november 1947 kundi Norðurlandski Fólkaháskúlin í Kungälv byrja sítt virksema. Tey, sum tóku stig til hetta tiltak, vóru Sture Altvall, Carin Cederblad og Carl Guldager-Hansen, øll há-

skúlalærarar. Av hesum er bert Carin Cederblad á livi í dag. Hon er næstan sjeýti, men er »still going strong« og undirvisir framvegis á skúlanum.

Tað er ikki av tilvild, at skúlin kom at liggja á hesum staði. Carin Cederblad sigur:

— Sagan hevur vist á hetta staðið, bæði tann eldra søgan, t.v.s. vikingatíðin, tá ið Kungälv ella Kongahella var fundarstaður og søgan frá nítjándu öld. Í 1845 kom Grundtvig við tí uppskoti at stovnsa eitt norðurlandskt universitet miðskeiðis í norðurlondum.

Hann skjeyt upp at leggja hendan stovnin í Göteborg. Tann sokallaða »Göteborgshugsanin« hjá Grundtvig gjerdist tó ongantíð veruleiki. Aftrat hesum øllum kemur, at fólk ið í Kungälv var sera áhugað fyri, at skúlin skuldi vera her.

Carin Cederblad heldur eisini, at skúlin liggur lagaliga fyri.

— Tað er stutt til Noregs og Danmarkar, og ferðasambandið til tve londini, sum liggja longst burtur, Finnland, Føroyar og Ísland, er gott, sigur hon.

Heimsbardagin

Heimsbardagin gjørdi sitt til, at skúlin varð veruleiki longu í november 1947, Carin Cederblad fortelur:

— Vit høvdu jú øll upplivað hetta ræðuliga kríggjð, sum avbyrgdi norðurlond frá hvørjum øðrum. Eftir kríggjð, tá ið móguleikar fyri samarbeiði aftur vóru til stóðar, vildu vit fegin koma í gongd so skjótt sum gjørligt.

Eisini vildu vit nýta skúlan sum eitt amboð fyri at greiða teir mótsetningar og tann mishýr, sum kríggjð hevði skapt.

Norðurlond høvdu ymiskar lagnur undir

krignum. Tað valdaði illgruni til tað neutrala Svøríki, sum kanska hevði vunnið sær fyrimunir av krignum. Finnland hevði verið í parti við tí tjóð, sum var hersetingarvald í Danmark og Noreg. Føroyar vóru hersettar av Onglandi, og Ísland hevði tikið sjálvstýri. Vit vildu samla ungfolk úr øllum hesum londum fyri at greiða tilkall mótsetningar og saman arbeiða fyri tí endamáli, at vit ongantíð aftur lata okkum misnýta móti hvørjum øðrum av nøkrum stórveldi. Hetta var ein friðartanki! Her vildu vit byrja



Vestursíðan av Bohus-skansanum. Teir veldigu grótmúrarnir bera prógvið um tað orð, sum hendan borgin hevði á sær í forum. Hon varð hildin at vera sterkasti skansi í norðurlondum. Sagan sigur frá fjúrtan kringsetingum, men veit ikki um, at borgin nakrantíð er fallin